

SOU 2022:50 Bättre möjligheter att verkställa frihetsberövanden (JU2022/03032)

Sammanfattning

Journalistförbundet har tagit del av förslagen i SOU 2022:50, Bättre möjligheter att verkställa frihetsberövanden. Utredningen föreslår en ny lag om hemliga tvångsmedel i syfte att lokalisera vissa eftersökta personer. Journalistförbundets remissvar begränsas till de delar av utredningen som påverkar journalister i deras yrkesutövning.

Genom den nya lagen ges myndigheter utökade möjligheter att använda hemlig övervakning av elektronisk kommunikation. Uppgifterna hämtas in enligt lagen om elektronisk kommunikation, enligt vilken operatörer är skyldiga att lagra vissa uppgifter. Här ingår även uppgifter om journalisters kommunikationsutrustning. Journalistförbundet vill därför understryka vikten av att regeringen i det fortsatta lagstiftningsarbetet garanterar att svensk lagstiftning lever upp till de krav som finns när det gäller att säkerställa skyddet för de mänskliga rättigheterna.

Hemlig dataavläsning kommer inte att få användas avseende ett avläsningsbart informationssystem (till exempel dator) som stadigvarande används eller är särskilt avsett att användas i journalistisk verksamhet. Journalistförbundet tillstyrker förslaget.

På senare år har det genomförts flera lagändringar i syfte att öka polisens användning av hemliga tvångsmedel. Det gör till exempel att avlyssningsförbudet som skyddar journalisters källor aktualiseras i fler fall än tidigare. Enligt Journalistförbundet saknas ett helhetsperspektiv i lagstiftningsprocessen. Detta är ytterst problematiskt med tanke på de stora demokratiska värden som står på spel.

Lokalisering i syfte att möjliggöra verkställighet av påföljd

Utredningen föreslår att det ska införas en ny lag med tillhörande förordning med bestämmelser som möjliggör användning av vissa hemliga tvångsmedel i syfte att lokalisera personer som håller sig undan från en frihetsberövande påföljd. De tillgängliga tvångsmedlen ska vara hemlig övervakning av elektronisk kommunikation och hemlig dataavläsning som gäller kommunikationsövervaknings- och platsuppgifter.

För tillstånd till hemliga tvångsmedel ska det krävas att den eftersökte är dömd till fängelse, rättspsykiatrisk vård eller sluten ungdomsvård. Vidare ska det krävas att tvångsmedlet är av synnerlig vikt för att man ska kunna lokalisera personen. Ett tillstånd till hemlig övervakning av elektronisk kommunikation ska endast få meddelas om den dom som ska verkställas omfattar brott eller brottslighet som kan leda till detta tvångsmedel enligt reglerna i 27 kapitlet rättegångsbalken eller domen avser rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning. Ett tillstånd till hemlig dataavläsning ska endast få meddelas om den dom som ska verkställas omfattar brott eller brottslighet som kan leda till hemlig dataavläsning avseende de aktuella uppgiftstyperna enligt lagen om hemlig dataavläsning eller domen avser rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning.

Hemlig övervakning av elektronisk information innebär, enligt rättegångsbalken 27 kapitlet, 19 §, att uppgifter i hemlighet hämtas in om:

1. meddelanden som i ett elektroniskt kommunikationsnät överförs eller har överförts till eller från ett telefonnummer eller annan adress,
2. vilka elektroniska kommunikationsutrustningar som har funnits inom ett visst geografiskt område, eller
3. i vilket geografiskt område en viss elektronisk kommunikationsutrustning finns eller har funnits.

Uppgifterna hämtas in enligt lagen om elektronisk kommunikation, enligt vilken operatörer är skyldiga att lagra vissa uppgifter. Här ingår även uppgifter om journalisters kommunikationsutrustning. Journalistförbundet vill erinra om att det finns ny rättspraxis från EU-domstolen avseende lagring och tillgång till uppgifter om elektronisk kommunikation.¹ Bland annat med anledning av detta tillsatte regeringen 2021 en utredning med namnet "Datalagring vid brottsbekämpning – ytterligare åtgärder för en modern och ändamålsenlig reglering".² Den utredningen ska presenteras i februari 2023. Journalistförbundet vill understryka vikten av att regeringen i det fortsatta lagstiftningsarbetet tar hänsyn till de slutsatser som presenteras i ovan nämnda utredning för att garantera att svensk lagstiftning lever upp till de krav som finns när det gäller att säkerställa skyddet för de mänskliga rättigheterna.

När det gäller hemlig dataavläsning föreslås en hänvisning i den nya lagen till bestämmelserna om förbud mot hemlig dataavläsning i lagen om hemlig dataavläsning (11 §). I den bestämmelsen stadgas att ett tillstånd till hemlig dataavläsning inte får avse ett avläsningsbart informationssystem (till exempel dator) som stadigvarande används eller är särskilt avsett att användas i verksamhet där tystnadsplikt gäller enligt 3 kapitlet, 3 §, tryckfrihetsförordningen eller 2 kapitlet, 3 §, yttrandefrihetsgrundlagen (det vill säga journalistisk verksamhet). Journalistförbundet vill understryka att bestämmelsen fyller en avgörande funktion i upprätthållandet av förtroendet för källskyddet. Journalistförbundet tillstyrker förslaget.

Särskilt om rättssäkerhetsaspekterna

Den nya lagen innebär att möjligheterna att använda hemliga tvångsmedel utökas. Journalistförbundet vill därför upprepa det förbundet framfört i samband med andra lagstiftningsärenden på samma område. På senare år har det genomförts flera lagändringar i syfte att öka polisens användning av hemliga tvångsmedel. Rättsutvecklingen har gått fort och det saknas fortsatt en analys av hur de förändringar som genomförts har påverkat så väl polisens arbete som de personer som blir föremål för hemliga tvångsmedel.

¹ Se målet C-623/17 och förenade målen C511/18, C-512/18 och C-520/18.

² Se Dir. 2021:58.

Utökade möjligheter att använda hemliga tvångsmedel påverkar också rättssäkerheten. Det gör till exempel att avlyssningsförbudet som skyddar journalisters källor aktualiseras i fler fall än tidigare. Sammantaget kommer förändringarna att leda till en stor förskjutning i skyddet för uppgifter som omfattas av tystnadsplikt. Enligt Journalistförbundet saknas ett helhetsperspektiv i lagstiftningsprocessen. Detta är ytterst problematiskt med tanke på de stora demokratiska värden som står på spel.

*Ulrika Hyllert
Förbundsordförande
Journalistförbundet*